

РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОСУДДЯ

Юрій Галаєвський

заступник директора Департаменту правового забезпечення
Державної податкової служби України,
заслужений юрист України,
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-1463-0436>
sud2017@ukr.net

УДК 342.56

СУДОВА БЕЗПЕКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

АНОТАЦІЯ. Із запровадженням воєнного стану ключовими викликами для судової влади стала необхідність забезпечення охорони життя та здоров'я суддів і працівників апаратів судів та учасників судових засідань, збереження документів і майна суду, забезпечення захисту інформації та інформаційних систем через появу нових загроз, пов'язаних з веденням бойових дій на території України та її постійними обстрілами.

Дослідження присвячене аналізу стану судової безпеки після запровадження воєнного стану в Україні, її складових, факторів, які на неї впливають, ролі органів та установ системи правосуддя у процесі забезпечення безпеки роботи судів, особливостям роботи Служби судової охорони тощо.

Метою статті є дослідження окремих складових судової безпеки, її проблемних аспектів і вдосконалення нормативно-правового регулювання.

Автор пропонує судову безпеку визначити як складову державної безпеки, яка відображає стан захищеності судової системи, її суб'єктів та поєднує організаційні, правові, інформаційні, технічні та інші заходи і механізми, спрямовані на забезпечення незалежності правосуддя, належного функціонування судової системи, захист життя і здоров'я працівників суду та учасників судових засідань, майна, документів, інформації та інформаційних систем суду.

Наголошується на необхідності утворення Центру безпеки судів, органів та установ системи правосуддя, який розглядатиме повідомлення суддів про втручання в їхню діяльність під час здійснення правосуддя, питання зміни територіальної підсудності справ у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об'єктивних причин під час дії воєнного або надзвичайного стану, військових дій та інших надзвичайних обставин, відновлення роботи судів, надання рекомендацій щодо вирішення безпекових питань, а також реагування на решту безпекових викликів, які виникатимуть у роботі судів, органів та установ системи правосуддя.

Запропоновано у Законі України "Про судоустрій і статус суддів" передбачити окрему главу "Судова безпека" та закріпити у ній положення, які визначають поняття судової безпеки, її складових і заходів забезпечення, правових засад діяльності Центру безпеки судів, органів та установ системи правосуддя, Служби судової охорони та інших ключових питань судової безпеки.

Пропонується переглянути окремі повноваження Вищої ради правосуддя в частині її впливу на діяльність Служби судової охорони.

Ключові слова: безпека судової влади; судова безпека; державна безпека, загрози безпеці судової влади; незалежність правосуддя; організація роботи судів; Служба судової охорони.

У Стратегії забезпечення державної безпеки, схваленої рішенням Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 р. та введеної в дію Указом Президента України від 16 лютого 2022 р. № 56/2022 (далі – Стратегія), зазначалося, що забезпеченням державної безпеки є створення умов для забезпечення захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного конституційного ладу й інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз Україні (п. 3 розділу I). Недостатня ефективність державних органів, непослідовність і незавершеність реформ складових сил безпеки, недосконалість механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення процесу розвитку системи забезпечення державної безпеки підвищують уразливість держави до загроз і знижують ефективність заходів із протидії таким загрозам (п. 12 розділу II Стратегії)¹. Тобто Стратегія визначила безпосередню залежність стану державної безпеки від ефективності діяльності державних органів, проведення необхідних реформ і залучення достатніх ресурсів.

Попри те, що Стратегія не містить положень щодо заходів забезпечення судової безпеки, остання є однією з важливих складових у механізмі забезпечення державної безпеки. Стан судової безпеки залежить від стану державної безпеки, адже загрози суверенітету, територіальній цілісності, правовому порядку держави можуть суттєво впливати на спроможність судової влади здійснювати свою діяльність. Однак судова безпека залежить не тільки від ефективності загальнодержавних заходів, суди, органи та установи системи правосуддя зобов'язані в межах компетенції вживати заходів щодо усунення відповідних безпекових викликів і ризиків задля забезпечення можливості здійснення судами правосуддя.

Питання судової безпеки в умовах воєнного стану є недостатньо дослідженими. У різний час деякі аспекти зазначеної проблематики вивчали Я. Мельник, В. Городовенко, А. Калараш, Н. Литвин, О. Кіпчарський, О. Левицький, О. Бордун, Л. Сопільник, Р. Сопільник та ін. Із запровадженням воєнного стану питання судової безпеки набули ще більшої актуальності.

Так, Л. Сопільник і Р. Сопільник визначають безпеку судової влади як критично важливий чинник, що безпосередньо впливає на ефективність правосуддя та забезпечення права на справедливий суд, а належний рівень безпеки для суддів та інших учасників судового процесу є необхідною умовою для формування довіри громадян до судової системи, підтримки принципів неупередженості та незалежності судової влади².

Я. Мельник зазначає:

¹ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30 грудня 2021 року “Про Стратегію забезпечення державної безпеки”: Указ Президента про введення в дію від 16 лютого 2022 р. № 56/2022 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

² Л. Сопільник, Р. Сопільник, ‘Безпека судової влади і ефективність правосуддя як основа забезпечення права на справедливий суд’ [2023] 25 Академічні візії випуск <https://doi.org/10.5281/zenodo.11277397>

<...> феномен безпеки в цивільному судочинстві містить основоположні засади механізму безпеки, чим зводить його в ранг окремого, функціонального та водночас міжпринципного, позаавтономного принципу, принципу безпеки цивільного судочинства. Функціональність зводиться до забезпечення належного, всебічного та своєчасного розгляду і вирішення цивільної справи, що сфокусована на усунення загрози порушення прав, що охороняються матеріальним та процесуальним законом³.

Аналіз зазначених позицій науковців свідчить про традиційний підхід до визначення поняття судової безпеки, який характерний для умов мирного часу. Водночас ці визначення не враховують випадків, коли правосуддя здійснюється в умовах збройних конфліктів і з'являються нові безпекові ризики та виклики, які не пов'язані з розглядом справи чи здійсненням судових процедур. Саме з такими викликами зіткнулася судова система України після початку повномасштабних бойових дій на території нашої держави наприкінці лютого 2022 р.

Необхідно зазначити, що для України безпекові питання в роботі судів не були новим явищем, адже ще до запровадження воєнного стану, відповідно до Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”⁴ від 24.02.2022 № 64/2022, були відомі непоодинокі випадки блокування приміщень судів у резонансних судових справах, організації мітингів під будівлями судів, впливу на суддів та учасників судових засідань, пронесення до суду зброї та інших заборонених предметів, здійснення кібератак на інформаційні системи судів тощо.

Ще за декілька років до запровадження воєнного стану з метою інформування працівників судів з питань функціонування системи безпеки суду та алгоритму дій у надзвичайних ситуаціях експертами проєкту ЄС “Право-Justice” було розроблено посібник “Особиста безпека суддів та працівників апарату суду”⁵. Водночас аналіз цього посібника свідчить, що його було розроблено для використання в реаліях мирного часу, а тому його положення в умовах нових безпекових викликів потребували суттєвого оновлення та актуалізації.

Із запровадженням воєнного стану ключовими викликами для судової влади стала необхідність забезпечення охорони життя та здоров'я суддів і працівників апаратів судів (далі – працівники суду) та учасників судових засідань, збереження документів і майна суду, забезпечення захисту інформації та інформаційних систем, через появу нових загроз, пов'язаних з веденням бойових дій на території України та її постійними обстрілами.

³ Я Мельник, ‘Безпека цивільного судочинства як основоположний його принцип: до питання синтезу процесуально-правової матерії’ [2016] 9 Підприємництво, господарство і право 19–28.

⁴ Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 (затверджено Законом № 2102-IX від 24.02.2022) <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

⁵ *Особиста безпека суддів та працівників апарату суду: посібник* (Право-Justice) <<https://pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f5/5e1/da8/5f55e1da8861d865141855.pdf>> (дата звернення 27.09.2025).

Потребували перегляду традиційні погляди та підходи до стандартів судової безпеки мирного часу. З огляду на майже щоденні ворожі обстріли усієї території України потребувала перегляду існуюча на той час організація роботи кожного суду, а не тільки тих судів, які безпосередньо розташовувалися на територіях ведення бойових дій. У березні–квітні 2022 р. усі суди (крім розташованих на тимчасово окупованих територіях і в зонах активних бойових дій) повністю відновили розгляд судових справ і продовжили працювати у звичайному режимі, з поправкою на періодичні ракетні обстріли й блекаути, під час яких вимушено зупинявся розгляд судових справ.

У зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя в окремих судах, які опинилися на окупованій території або в зоні ведення бойових дій, підсудність справ цих судів на підставі ч. 7 ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»⁶ змінювалась, а суди тимчасово припиняли свою роботу. Тобто зміна територіальної підсудності справ стала одним із дієвих інструментів, застосування якого забезпечувало роботу судової системи в умовах воєнного стану. Цей інструмент застосовувався ще з 2014 р. через окупацію частини Донбасу та анексію Криму, але в значно менших масштабах.

Траплялися випадки, коли безпекова ситуація змушувала окремі суди змінювати свою територіальну дислокацію по декілька разів. Так, до 2014 р. Донецький апеляційний суд розташовувався у містах Донецьку та Маріуполі, після окупації цих міст переїхав у місто Бахмут, а після окупації Бахмута – до Хмельницького.

Починаючи з лютого 2022 р., Верховний Суд видав 22 розпорядження про зміну територіальної підсудності місцевих та апеляційних судів. У 2023 р., після відновлення можливості здійснення цього повноваження, 14 рішень було ухвалено Вищою радою правосуддя (далі – ВРП)⁷. Безумовно, вимушена зміна територіальної підсудності справ була важливим інструментом забезпечення здійснення правосуддя в окремих регіонах України в умовах воєнного стану, водночас призупинення / відновлення роботи судів негативно відображалось на безперервності їх діяльності. Перевезення судових справ та оргтехніки, передача справ на розгляд іншому суду та вирішення інших організаційних питань займали значний проміжок часу, що впливало на строки розгляду справ, а деякі справи взагалі доводилося відновлювати за визначеною законодавством процедурою.

Попри безпекові виклики суди продовжували здійснювати правосуддя, навіть незважаючи на трагічні випадки, які, на жаль, траплялися з працівниками судів. Так, у місті Миколаєві у березні 2022 р. унаслідок ракетного удару по будівлі Миколаївської обласної військової адміністрації було повністю зруйноване приміщення Господарського суду Миколаївської об-

⁶ Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

⁷ Розпорядження про визначення територіальної підсудності справ <https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist> (дата звернення 27.09.2025).

ласті, яке розташовувалося на 8 і 9 поверхах облдержадміністрації. Ця трагедія забрала життя 37 людей. Серед загиблих було два працівники апарату Господарського суду Миколаївської області⁸. За два тижні до цього випадку під час ракетного обстрілу в місті Маріуполі загинула працівниця апарату Донецького апеляційного суду⁹. І це лише ті випадки, які трапилися в перший місяць з початку повномасштабних бойових дій на території України.

Раптове розгортання бойових дій на значній території України наприкінці лютого 2022 р. засвідчили, що судова система не була готова до такого стрімкого розвитку подій. Кожен суд фактично самостійно приймав рішення щодо можливості здійснення правосуддя, керуючись власним сприйняттям поточної безпекової ситуації. Рекомендації та звернення Ради суддів України (далі – РСУ)¹⁰, Верховного Суду¹¹, Міністерства юстиції України¹², Державної судової адміністрації України (далі – ДСА)¹³ не завжди були своєчасними та послідовними.

Так, у зверненні від 26 лютого 2022 р. ДСА рекомендувала органам судової влади в разі виникнення надзвичайних ситуацій керуватися законодавчими та нормативними актами з питань цивільного захисту¹⁴. Це свідчило про відсутність напрацювань у органів та установ системи правосуддя щодо реагування на безпекові загрози, пов'язані з захопленням населеного пункту та/або суду. У рішенні від 2 березня 2022 р. РСУ рекомендувала судам у міру можливості відкладати розгляд справ (за винятком невідкладних судових розглядів) та знімати їх з розгляду, а справи, які не є невідкладними, розглядати лише за наявності письмової згоди на це усіх учасників судового провадження (п. 5)¹⁵.

Зазначене положення рішення РСУ не враховувало безпекову ситуацію в усіх регіонах України. Практична його реалізація призвела до зловживань з боку суддів та учасників судових процесів (проваджень). Зокрема, на сайтах деяких судів, достатньо віддалених від зони ведення бойових дій, з'являлися оголошення про перенесення розгляду справ і тимчасове обмеження досту-

⁸ Господарський суд Миколаївської області повідомив, хто загинув під час обстрілу будівлі ОДА (Судово-юридична газета, 31.03.2022) <<https://sud.ua/ru/news/ukraine/233671-gospodarskiy-sud-mikolayivskoyi-oblasti-povidomiv-khto-zaginuv-pid-chas-obstrilu-budivli-oda>> (дата звернення 27.09.2025).

⁹ Від ворожого обстрілу загинула працівниця Донецького апеляційного суду (5 квітня 2022 р.) <<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1266468>> (дата звернення 27.09.2025).

¹⁰ Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану (2 березня 2022 р.) <<http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodoo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu?fbclid=IwAR3DHOHORiVptICj27dRd5kOgPZBZQcfAyzfAB9UYan8cLmXVszTbqMQJhU>> (дата звернення 27.09.2025).

¹¹ Рекомендації судам першої та апеляційної інстанцій на випадок захоплення населеного пункту та/або суду чи безпосередньої загрози його захоплення, затверджені розпорядженням Голови Верховного Суду від 13.03.2022 № 6/0/9-22 <https://oda.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/dsa/rozp_6_VC_13_03_22.pdf> (дата звернення 27.09.2025).

¹² До уваги голів апеляційних судів України! (26 лютого 2022 р.) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/general/1260218>> (дата звернення 27.09.2025).

¹³ Важливо! Про дії органів судової влади під час запровадження правового режиму воєнного стану (26 лютого 2022) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1259878>> (дата звернення 27.09.2025).

¹⁴ Там само.

¹⁵ Усім судам України! РСУ опублікувала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану (н 10).

пу громадян до приміщень суду, а учасники судових процесів (проваджень) з метою затягування розгляду справ заявляли клопотання про зупинення їх розгляду до завершення дії воєнного стану. Крім того, видається сумнівним застосування у цьому рішенні РСУ термінології “воєнний час” з огляду на положення ст. 4 Закону України “Про оборону України”¹⁶.

Тому з метою запобігання несвоєчасному реагуванню на надзвичайні події, забезпеченню єдиного підходу до вирішення безпекових питань видається доцільним утворення Центру безпеки судів, органів та установ системи правосуддя (далі – Центр безпеки). Центр безпеки розглядатиме повідомлення суддів про втручання в їхню діяльність під час здійснення правосуддя, питання зміни територіальної підсудності справ у разі неможливості здійснення правосуддя судом з об’єктивних причин під час дії воєнного або надзвичайного стану, військових дій та інших надзвичайних обставин, відновлення роботи судів, надання рекомендацій щодо вирішення безпекових питань, а також реагування на решту безпекових викликів, які виникатимуть у роботі судів, органів та установ системи правосуддя. Центр безпеки функціонуватиме як постійно діючий колегіальний орган, який складатиметься з представників ВРП, РСУ, ДСА, Служби судової охорони (далі – ССО) та працівників судів, які здійснюватимуть свої повноваження на громадських засадах. Організаційне забезпечення роботи Центру безпеки здійснюватиме ДСА. Реалізація цієї пропозиції потребуватиме внесення змін до чинного законодавства України, передусім до законів України “Про судоустрій і статус суддів” та “Про Вищу раду правосуддя”.

У Законі України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” визначено систему спеціальних та особливих заходів, на яких ґрунтується державний захист працівників судів від посягань на їх і близьких родичів життя, здоров’я, майно та житло у зв’язку із виконанням службових обов’язків¹⁷.

У ч. 2 ст. 12 Закону України “Про Національну безпеку України” до складу сектору безпеки і оборони віднесено ССО, а в ст. 21¹ визначено, що вона є державним органом у системі правосуддя для забезпечення охорони та підтримання громадського порядку в судах, органах та установах системи правосуддя¹⁸.

Згідно зі ст. 160 Закону “Про судоустрій і статус суддів” підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, а також охорону приміщень суду, органів та установ системи правосуддя, виконання функцій щодо державного забезпечення особистої безпеки суддів і

¹⁶ Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 р. № 1932-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

¹⁷ Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3781-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

¹⁸ Про Національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

Юрій Галаєвський

членів їхніх сімей, працівників суду, забезпечення у суді безпеки учасників судових засідань здійснює ССО, яка підзвітна ВРП і підконтрольна ДСА¹⁹.

ССО було створено у 2019 р. В умовах воєнного стану її роль стала особливо важливою, що, зокрема, підтверджується соціологічним дослідженням, проведеним у грудні 2022 р. за ініціативою Консультативної місії ЄС в Україні. Зокрема, на 10 % більше респондентів відзначили зростання важливості діяльності ССО (з 34 % опитаних у липні 2022 р. до 44 % у грудні 2022 р.). До 87 % зросла кількість опитуваних, які підтримали обов'язковість здійснення перевірок відвідувачів при вході до приміщення суду²⁰.

У рішенні “Про розгляд звіту щодо діяльності Служби судової охорони у 2024 році” ВРП констатувала низку проблем, які виникли з забезпеченням охорони об'єктів системи правосуддя. Так, станом на 1 січня 2025 р. із 689 будівель 642 об'єкти системи правосуддя, які фактично охоронялися ССО, у 387 (55 %) будівлях вестибюль головного входу не обладнано турнікетом вхідного контролю, у 266 (38,6 %) будівлях головний вхід не обладнано рамкою стаціонарного металодетектора, у 106 (15,3 %) будівлях відсутні камери схову для речей відвідувачів, які заборонено проносити, 153 (22 %) будівлі не обладнано системами відеонагляду, 147 (21,6 %) будівель не обладнано комплексами охоронно-тривожної сигналізації. Особливу увагу ВРП звернула на те, що спискова чисельність ССО становила лише 40 % від штатної²¹.

Слід зазначити, що такий стан об'єктів системи правосуддя особливо в умовах воєнного стану є неприпустимим. Фактична (спискова) чисельність співробітників ССО є критично низькою, що безпосередньо впливає на обсяг та ефективність виконання службових завдань, які покладені на службу. Зазначені проблеми потребують невідкладного вирішення та вжиття відповідних заходів реагування, зокрема ДСА.

Слід зазначити, що попри окреслені вище проблемні питання, загалом ССО вдавалося виконувати покладені на неї функції. Так, станом на 1 січня 2025 р. ССО забезпечила охорону та підтримання громадського порядку в 642 судах, органах та установах системи правосуддя, розміщених у 689 будівлях, що становить понад 96 % загальної кількості (станом на 1 січня 2024 р. – 95 %). У 2024 р. не допущено пронесення до приміщень судів понад 217,5 тис. заборонених речей і предметів, які становили потенційну небезпеку для суддів та учасників судових засідань (на 10,5 % більше, ніж у 2023 р.), зокрема, майже 12,1 тис. одиниць зброї (у 2023 р. – 12,6 тис.), 64,7 тис. ножів (у 2023 р. – 57 тис.) та 1 гранату (у 2023 р. – 3). Співробітниками ССО припинено 67 протиправних діянь у приміщеннях та на території судів (у 2023 р. – 35), підрозділам Національної поліції України передано 55 правопошуш-

¹⁹ Про судоустрій і статус суддів (н 6).

²⁰ Під час російського вторгнення важливість Служби судової охорони збільшилась, – вважають українці (10 січня 2023) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1368190>> (дата звернення 27.09.2025).

²¹ Про розгляд звіту щодо діяльності Служби судової охорони у 2024 році: рішення ВРП від 26 червня 2025 р. № 1376/0/15-25 <<https://www.hcj.gov.ua/doc/doc/53152>> (дата звернення 27.09.2025).

ників (у 2023 р. – 28). Спеціальні заходи гарантування безпеки вживалися стосовно 57 працівників судів і членів їхніх сімей (у 2023 р. – 42)²².

Одним з прикладів професійності дій співробітників ССО є випадок, який трапився у приміщенні Чернівецького апеляційного суду, до якого увірвався озброєний чоловік, незадоволений судовим рішенням стосовно його сина. Співробітники ССО оперативно локалізували протиправну діяльність правопорушника, сповістили про інцидент відповідні служби та провели евакуацію працівників і відвідувачів суду. Спільно з правоохоронцями в правопорушника вилучено предмет, схожий на гранату “Ф-1”, травматичний пістолет та набір до нього²³.

Слід зазначити, що потребують перегляду повноваження ВРП у частині підзвітності їй ССО, затвердження Положення про ССО та Порядку проходження служби співробітниками ССО, призначення та звільнення Голови ССО та його заступників. Найявність зазначених повноважень у ВРП не відповідає її статусу та призначенню, визначеному в ч. 1 ст. 1 Закону України “Про Вищу раду правосуддя”, а саме колегіального, незалежного конституційного органу державної влади та суддівського врядування, який діє з метою забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування доброчесного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції і законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів²⁴. Крім того, у ст. 131 Конституції України серед перелічених основних повноважень ВРП не передбачено повноважень щодо контролю за сферою діяльності, якою опікується ССО²⁵.

Натомість зазначені повноваження кореспондуються з повноваженнями ДСА, визначеними у ст. 152 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, відповідно до яких ДСА контролює діяльність ССО; вивчає практику організації діяльності судів, розробляє і вносить пропозиції щодо її вдосконалення; забезпечує належні умови діяльності судів, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Національної школи суддів України та органів суддівського самоврядування в межах повноважень, визначених цим Законом²⁶.

З огляду на зазначене, пропонується внести зміни до законів України “Про Вищу раду правосуддя” та “Про судоустрій і статус суддів” та вилучити з них повноваження ВРП щодо підзвітності їй ССО та затвердження Положення про ССО, закріпивши їх за ДСА. В оновленому Положенні про ССО повноваження щодо затвердження Порядку проходження служби спів-

²² Про розгляд звіту щодо діяльності Служби судової охорони у 2024 році (н 21).

²³ Контролери Служби судової охорони відвернули загрозу в суді! (17 березня 2023 р.) <<https://sso.court.gov.ua/sso/pres-centr/news/1396964>> (дата звернення 27.09.2025).

²⁴ Про Вищу раду правосуддя: Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

²⁵ Конституція України від 28 червня 1996 р. <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

²⁶ Про судоустрій і статус суддів (н 6).

Юрій Галаєвський

робітниками ССО та вирішення питання про призначення і звільнення Голови ССО та його заступників передбачити за ДСА. Відповідно потребуватиме узгодження решта похідних положень законодавства у разі реалізації цієї пропозиції. Крім того, зважаючи на положення ч. 2 ст. 151 Закону України “Про судоустрій і статус суддів” щодо підзвітності ДСА ВРП, остання матиме й надалі повноваження аналізувати / контролювати роботу ССО через призму діяльності ДСА²⁷.

Надзвичайно важливою складовою судової безпеки є забезпечення інформаційної безпеки в судах. Інформація є доволі вразливим елементом, оскільки кібератака на неї може здійснюватися раптово. У питаннях інформаційної безпеки також надзвичайно важливим є постійний контроль, спрямований на зменшення ризику втрати інформації, яка знаходиться на інформаційних ресурсах.

ДСА після запровадження воєнного стану вжила ряд таких заходів, як: проведення резервного копіювання локальних баз даних судів, що забезпечило збереження матеріалів судових справ у електронній формі; забезпечення резервного копіювання наявних програмних продуктів судової влади; збереження копій примірників програмного забезпечення на додаткових фізичних носіях та у хмарному сховищі; переміщення резервного Центру обробки даних разом з серверним обладнанням на територію з меншими безпековими ризиками задля запобігання його фізичному захопленню або знищенню. Також важливим елементом роботи було відбиття безлічі кібератак на інформаційні ресурси органів судової влади та організація віддаленого доступу до автоматизованої системи документообігу працівникам суду²⁸.

Необхідно зазначити, що кібератаки на офіційні інформаційні ресурси органів судової влади траплялися й раніше. Водночас із запровадженням воєнного стану вони почастишали, стали більш масштабними та небезпечними, адже ворог намагався завдати шкоди нашій державі в усіх сферах, зокрема й в інформаційній, застосовуючи в тому числі кіберзброю. Так, 27 лютого 2022 р. на вебсторінці ДСА було повідомлено про кібератаку на офіційний вебпортал “Судова влада України”. Подібні повідомлення неодноразово з’являлися на цьому вебпорталі упродовж 2022–2025 рр. Протягом 2022–2024 рр. Єдина судова інформаційно-комунікаційна система та її користувачі ставали об’єктом кібератак понад 368 разів (у 2022 р. 86 кіберінцидентів, у 2023 р. – 251, 2024 – 31). Серед кіберзагроз були масові DDoS-атаки, використання вірусів для знищення інформації, спам-розсилки, фішинг тощо²⁹.

Слід зазначити, що кібератаки на державні інформаційні ресурси є одним із способів ведення бойових дій і спрямовані на дестабілізацію роботи

²⁷ Про судоустрій і статус суддів (н 6).

²⁸ Безпека судів в Україні – досвід для міжнародної спільноти (15 березня 2023) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1395300>> (дата звернення 27.09.2025).

²⁹ З 2022 року ЄСІТС та її користувачі ставали об’єктом кіберінцидентів понад 368 разів (13 листопада 2024) <<https://court.gov.ua/archive/1701192>> (дата звернення 27.09.2025).

критичної інфраструктури, злам урядових систем і поширення дезінформації. Ці атаки стали частиною гібридної війни та підкреслили важливість кіберзахисту державних органів та критичної інфраструктури України. Тому необхідно вживати комплекс заходів з кібербезпеки та залучення кращих міжнародних практик боротьби з такими явищами.

Указом Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021 було затверджено Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 рр. Положеннями пп. 4.1.4 п. 4 розділу 4 якої визначено, що з метою покращення доступу до правосуддя необхідно забезпечити розвиток електронного судочинства з урахуванням світових стандартів у галузі інформаційних технологій, його інтегрування в національну інфраструктуру електронного врядування через, зокрема, запровадження можливості розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства та впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронних комунікацій із судом, кабінету судді та кабінету учасника судового процесу³⁰.

Цифровізація судочинства в умовах воєнного стану є тим важливим фактором, який запобігає безпековим ризикам під час здійснення судочинства, мінімізуючи можливість спілкування суду з учасниками судового процесу (провадження). Тому розширення можливостей використання дистанційного судового розгляду справ є необхідним кроком з огляду на необхідність забезпечення безпеки працівників судів і учасників судового процесу (провадження), належного рівня доступу до судочинства та оперативного судового розгляду справ в умовах воєнного стану.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що після запровадження воєнного стану судова система упродовж короткого проміжку часу змогла адаптуватися до нових реалій і продовжує стабільно працювати дотепер.

Судову безпеку можна визначити як складову державної безпеки, яка відображає стан захищеності судової системи, її суб'єктів і поєднує організаційні, правові, інформаційні, технічні та інші заходи й механізми, спрямовані на забезпечення незалежності правосуддя, належного функціонування судової системи, захист життя і здоров'я працівників суду та учасників судових засідань, майна, документів, інформації та інформаційних систем суду.

Нормативна невизначеність поняття судової безпеки та її складових безпосередньо впливає на її значущість, стан і шляхи її забезпечення. З огляду на зазначене пропонується внести зміни до глави 4 Закону України “Про судоустрій і статус суддів”, зокрема, змінити назву глави з “Служба судової охорони” на “Судова безпека” та передбачити в ній положення, які визна-

³⁰ Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>> (дата звернення 27.09.2025).

Юрій Галаєвський

чають поняття судової безпеки, її складових і заходів забезпечення, правових засад діяльності Центру безпеки, ССО та інших ключових питань судової безпеки³¹.

Окремі повноваження ВРП у частині впливу на діяльність ССО потребують перегляду.

Подальші кроки з цифровізації судочинства сприятимуть забезпеченню безпеки працівників судів і учасників судового провадження та належному рівню доступу до судочинства в умовах війни. Судові інформаційні системи мають бути надійно захищені від загрози втрати або знищення електронних інформаційних ресурсів.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Melnyk Ya, 'Bezpeka tsyvilnoho sudochynstva yak osnovopolozhnyi yoho pryntsyyp: do pytannia syntezu protsesualno-pravovoi materii' [2016] 9 Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo 19–28 (in Ukrainian).
2. Sopilnyk L, Sopilnyk R, 'Bezpeka sudovoi vlady i efektyvnist pravosuddia yak osnova zabezpechennia prava na spravedyvnyi sud' [2023] 25 Akademichni vizii vypusk <https://doi.org/10.5281/zenodo.11277397> (in Ukrainian).

Websites

3. Bezpeka sudiv v Ukraini – dosvid dlia mizhnarodnoi spilnoty (15 bereznia 2023) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1395300>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
4. Do uvahy holi apeliatsiinykh sudiv Ukrainy! (26 liutoho 2022) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/general/1260218>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
5. Hospodarskyi sud Mykolaivskoi oblasti povidomyv, khto zahynuv pid chas obstrilu budivli ODA (Sudovo-iurydychna hazeta, 31.03.2022) <<https://sud.ua/ru/news/ukraine/233671-gospodarskiy-sud-mikolayivskoyi-oblasti-povidomiv-khto-zaginuv-pid-chas-obstrilu-budivli-oda>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
6. Kontrolery Sluzhby sudovoi okhorony vidvernuly zahrozu v sudi! (17 bereznia 2023 roku) <<https://sso.court.gov.ua/sso/pres-centr/news/1396964>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
7. Osobysta bezpeka suddiv ta pratsivnykiv aparatu sudu: posibnyk (Pravo-Justice) <<https://pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/5f5/5e1/da8/5f55e1da8861d865141855.pdf>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
8. Pid chas rosiiskoho vtorhnennia vazhlyvist Sluzhby sudovoi okhorony zbilshylas, – vvazhaiut ukrainsi (10 sichnia 2023) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1368190>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
9. Rozporiadzhennia pro vyznachennia terytorialnoi pidsudnosti sprav <https://supreme.court.gov.ua/supreme/gromadyanam/terutor_pidsudnist> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
10. Usim sudam Ukrainy! RSU opublikovala rekomendatsii shchodo roboty sudiv v umovakh voiennoho stanu (2 bereznia 2022 r.) <<http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu?fbclid=IwAR3DHOHORiVptlCj27dRd5kOgPZBZQcfAyzfAB9UYan8cLmXVszTbqMQJhU>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).

³¹ Про судоустрій і статус суддів (н 6).

11. Vazhlyvo! Pro dii orhaniv sudovoi vlady pid chas zaprovadzhennia pravovoho rezhymu voiennoho stanu (26 liutoho 2022) <<https://dsa.court.gov.ua/dsa/pres-centr/news/1259878>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
12. Vid vorozhoho obstrilu zahynula pratsivnytsia Donetskoho apeliatsiinoho sudu (5 kvitnia 2022 roku) <<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1266468>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).
13. Z 2022 roku YeSITS ta yii korystuvachi stavaly ob'iektom kiberintsydentiv ponad 368 raziv (13 lystopada 2024) <<https://court.gov.ua/archive/1701192>> (accessed 27.09.2025) (in Ukrainian).

Yurii Halaievskiyi

JUDICIAL SECURITY IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW

ABSTRACT. With the imposition of martial law, the primary challenges for the judiciary became ensuring the protection of the life and health of judges, court staff, and participants in judicial proceedings; preserving court documents and property; and safeguarding information and information systems due to new threats stemming from hostilities on Ukrainian territory and sustained shelling.

This study analyzes the state of judicial security after the imposition of martial law in Ukraine, its constituent elements, the factors affecting it, the role of bodies and institutions of the justice system in securing judicial activity, and the specific features of the Court Security Service's activities.

The article's objective is to examine selected components of judicial security, identify problematic aspects, and propose improvements to the regulatory framework.

The author proposes to define judicial security as a component of state security that reflects the level of protection of the judicial system and its actors and that combines organizational, legal, informational, technical, and other measures and mechanisms aimed at ensuring the independence of the administration of justice, the proper functioning of the court system, the protection of the life and health of court personnel and participants in proceedings, and the protection of court property, documents, information, and information systems.

The necessity of establishing a Court Security Centre for bodies and institutions of the justice system is emphasized; the Centre would consider judges' reports of interference with their judicial activities, address changes in territorial jurisdiction when a court is objectively unable to exercise justice during the imposition of martial law, a state of emergency, military operations or other extraordinary circumstances, coordinate court resumption, issue recommendations on resolving security issues, and respond to other security challenges affecting courts and justice institutions.

It is proposed that the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" include a separate chapter "Judicial Security" setting out definitions of judicial security, its components and protective measures, the legal foundations for the activity of the Court Security Centre, the Court Security Service, and other key judicial security matters.

A revision of certain powers of the High Council of Justice is proposed with respect to its influence on the activities of the Court Security Service.

KEYWORDS: security of the judiciary; judicial security; state security; threats to the security of the judiciary; judicial independence; organization of judicial activity; Court Security Service.